

De laatste loodjes

In het pas verschenen jaarlijkse landenrapport krijgt Nederland van de OESO twee complimenten en twee verwijten¹. Lof oogst ons land voor het feit dat het de laagste inflatie heeft in de OESO. Dat is te danken aan de vaste koppeling tussen de gulden en de Duitse mark en aan de gematigde loonontwikkeling. Daarnaast is er waardering voor de versterking van de economische structuur, die blijkt uit het tempo van economische groei, de winstontwikkeling van bedrijven, de hoge investeringsactiviteit en de sterke uitbreiding van de werkgelegenheid. Nederland heeft goed geprofiteerd van de gunstige internationale conjunctuur. En de maatregelen die het heeft genomen om de flexibiliteit en de efficiency van de economie te vergroten – zoals de verlaging van het minimumloon, de vermindering van de (marginale) belastingtarieven en het wegnemen van een aantal belemmeringen op de arbeidsmarkt – hebben vrucht afgeworpen.

Daarnaast is er ook kritiek. De hoger dan verwachte economische groei is in onvoldoende mate benut om het begrotingstekort te verkleinen en de collectieve-lastendruk te verlichten. De extra inkomsten voor het Rijk zijn, om een geliefde uitdrukking van oud-minister Ruding te gebruiken, voor een belangrijk deel 'verjubeld' in de vorm van zeer omvangrijke begrotingsoverschrijdingen. Om het financieringstekort en de lastendruk verder te verlagen, moet kritisch naar de uitgaven worden gekeken. De OESO is het er niet mee eens dat daar de 'rek' uit is. Het stelsel van sociale zekerheid is naar internationale maatstaven op onderdelen nog steeds zeer generoos. Ook met het verstrekken van subsidies zitten wij ruim boven het OESO-gemiddelde. Met name op het gebied van de volkshuisvesting en de landbouw zijn er mogelijkheden tot besparing, al is het laatste eerder een kwestie van Europees dan van nationaal beleid.

De *Miljoenennota 1991* zal de OESO er niet vrolijker op maken. De doelstellingen van het regeerakkoord op het punt van het financieringstekort en de collectieve-lastendruk worden op papier weliswaar gehaald, maar dat lukt alleen doordat een groot deel van de financiële problemen naar de toekomst wordt doorgeschoven. Nu al staat vast – de *Miljoenennota* rekent het zelf voor – dat het financieringstekort bij ongewijzigd uitgavenbeleid in 1992 een kleine f 5 mrd. boven de in het regeerakkoord afgesproken norm uitkomt. Daar komt nog een fors bedrag aan extra rentelasten bij als de rente zich stabiliseert op het huidige niveau van 8 3/4% in plaats van terug te vallen naar 6% zoals in de *Miljoenennota* is aangenomen: dat kost het Rijk f 1,5 mrd. in 1991 oplopend tot f 4,5 mrd. per jaar in 1994. Als verder de cao-lonen met 4% in plaats van met 3% stijgen zoals in de *Miljoenennota* is verondersteld en de koppeling wordt gehandhaafd, ontstaat opnieuw een gat van omstreeks f 5 mrd². Verder is aangenomen dat zich geen uitgavenoverschrijdingen meer voordoen. Gezien de ervaringen uit het verleden is dat wel erg optimistisch. Het kan natuurlijk zijn dat minister Kok zijn spenderende collega's beter in de hand weet te houden dan zijn voorganger, maar misschien is het toch niet onrealistisch om hiervoor over de gehele kabinetsperiode een paar miljard in te boeken. Al met al lijkt een gat van f 15 à 20 mrd. binnen de huidige kabinetsperiode niet onrealistisch.

De *Miljoenennota 1991* geeft niet aan hoe hiervoor een oplossing moet worden gevonden. Voorlopig worden de beslissingen uitgesteld tot de 'mid-term review' in het komend voorjaar. Dan is er ook meer duidelijkheid over de gevolgen van de Golfcrisis voor de economie. Intussen lopen de uitgaven op. Het kabinet trekt in de *Miljoenennota* enkele miljarden uit om de kwaliteit van

de samenleving te verbeteren. Hieronder vallen aanscherping van het milieubeleid, verbetering van de verkeers- en vervoersinfrastructuur, sociale vernieuwing, bestrijding van de criminaliteit en vermindering van knelpunten in het onderwijs en de gezondheidszorg. Stuk voor stuk belangrijke doelstellingen, waarvoor in het regeerakkoord terecht extra aandacht is gevraagd. Maar wie zal dat betalen?

Als er voor de financiële problemen die uit de *Miljoenennota 1991* naar voren komen, geen oplossing wordt gevonden in de sfeer van uitgavenbeperking elders op de begroting, zal het financieringstekort of de collectieve-lastendruk (of beide) in de komende jaren weer gaan stijgen. De bezwaren daarvan zijn bekend. Hoe hoger het financieringstekort, hoe langer het duurt voordat de staatschuld zich als percentage van het nationaal inkomen stabiliseert. En hoe meer belastinggeld er opgaat aan het betalen van rentelasten – zeker bij de huidige, hoge rente – in plaats van aan verbetering van het milieu, de infrastructuur of het onderwijs. Met Ierland, België en Italië staat Nederland aan kop van de landen met de hoogste staatsschuld. Bovendien loopt in ons land de schuldquote nog altijd op, terwijl in de meeste andere OESO-landen op dit punt in de afgelopen jaren een omslag is bereikt.

Stijging van de collectieve-lastendruk dan? Dat is zo mogelijk nog fruikender. Het verhogen van de lastendruk doorkruist immers elke poging om de participatiegraad van de beroepsbevolking te vergroten en zo het draagvlak van de economie te versterken. Als het kabinet wil investeren in de kwaliteit van de samenleving, lijkt het niet de aangewezen weg om een groter deel van de bevolking door lastendrukverhoging van deelname aan het arbeidsproces uit te sluiten. Daarnaast betekent een stijging van de collectieve-lastendruk dat de koopkracht van werknemers wordt aangetast. Dat legt een hypotheek op het arbeidsvoorwaardenoverleg. De in 1989 en 1990 bereikte loonmatiging is sterk bevorderd doordat de collectieve-lastendruk in deze jaren daalde. Ook langs die weg is de werkgelegenheid met lastenverlichting gediend. Ten slotte is er nog het internationale argument. De voortschrijdende Europese integratie dwingt de EG-landen tot een zekere uniformering van hun sociaal-economische en fiscale beleid, op straffe van verlies aan internationale concurrentiekracht. Nederland bevindt zich met zijn collectieve-lastendruk aan de kop van het peloton. Aan versteviging van die positie bestaat in het licht van de internationalisering van de economie dan ook weinig behoefte. Ook de OESO benadrukt in haar evaluatie van de Nederlandse economie dat Nederland zich niet tevreden zou mogen stellen met stabilisatie van de collectieve-lastendruk, zoals in het regeerakkoord is opgenomen, maar dat verdere lastenverlichting noodzakelijk is.

Het geheel overziende zit er voor CDA en PvdA weinig anders op dan het snoeimes weer op te zoeken om de sanering van de openbare financiën te voltooien. De hoogconjunctuur van de afgelopen jaren is onvoldoende benut om op dit terrein orde op zaken te stellen. Nu de conjunctuur afzwakt wordt het voor het derde kabinet-Lubbers des te moeilijker om het karwei van Lubbers I en II af te maken. Maar daarmee niet minder noodzakelijk.

L. van der Geest

1. OESO, Economic surveys 1989/1990, *Netherlands*, Parijs, september 1990.

2. Zie A.A.T. Wesseling, De betaalbaarheid van een parallelle inkomensontwikkeling, *ESB*, 26 september 1990.